

שיעורי הרב רא"ם

מסכת מקוואות

שיעורי הרב רא"ם הכהן שליט"א
ראש ישיבת בית ועד הר חברון בעתניאל
ורב היישוב

כתיבה ועריכה:

הרב אלעזר גולדשטיין

בשותפות עם

הרב אלחנן שרלו

מהדורת ליבוביץ

הוצאת גילוי - ישיבת עתניאל
ה'תשע"ט

סידור ועימוד : אברהם רחמים
עריכת לשון : ד"ר דוד צרי

© כל הזכויות שמורות למכון התורני גילוי'
ישיבת בית ועד לתורה, עתניאל

אין להדפיס, לצלם, להכניס למאגר דיגיטלי או להפיץ מסמך זה, ללא הסכמה
בכתב מהמכון התורני, הרב רא"ם הכהן, ועורך הספר.

סיון, התשע"ט

יוצא לאור ע"י ישיבת בית ועד הר חברון
ד.ג. הר חברון, עתניאל, 90407

את הספר אפשר להשיג
בטלפון : 02-9964241
במייל : gilyot@gmail.com

הוד והדר פעלו צדקתו עומדת לעד

מהדורה זו של סדרת ספרי
השיעורים על הש"ס של

הרב רא"ם הכהן שליט"א

תקרא לדורות:

"מהדורת ליבוביץ"

על שמו, לזכותו ולהצלחה גדולה בחינוך הילדים,
פרנסה טובה, בריאות הנפש והגוף
של ידידנו מוקיר רבנן
הפועל להפצת התורה
ולהאדרת שם לומדיה

עו"ד אריה ליבוביץ הי"ד

ולעילוי נשמת האמא היקרה

הגב' סימה בת חוה ליבוביץ ז"ל

נפטרה בשנת תש"ס כ"א ניסן
שביעי של פסח יום שירת הים

זכות הפצת הספר ולימוד התורה בספרנו וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד לו, לזרעו ולכל בני ביתו לעולם.

לזכותם של

מר וגב' **אברהם ולאה דוויטאשוילי** (וינה)

ולהצלחתם הגדולה בפרנסה טובה,
בבריאות, באושר ובחינוך הילדים.

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם,
לזרעם ולכל בני ביתם לעולם

לזכותם של

מר וגב' **רוני ומאשה אליגולא** הי"ו

ולהצלחתם הגדולה בפרנסה טובה,
בבריאות ובאושר ובחינוך הילדים,

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם,
לזרעם ולכל בני ביתם לעולם

לע"נ
משה שוב

” עשה תורתך קבע ,

אמור מעט ועשה הרבה

והווי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות ”

מיכל ומאיר מזרחי

לעילוי נשמת סבתנו האהובה
מרגרט (רנטה שרה) **פייזר**

שילבה הטהור היה כמעין השופע חום ואהבה לכל

נפטרה בט"ו בשבט תשע"ט

תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' יוסף ב"ר אריה ז"ל

נפטר ר"ח שבט תש"ח

ורעייתו **חווה ב"ר אלעזר** ע"ה

נפטרה ד' אלול תשכ"ו

למשפחת פוגל

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם ולזרעם עד עולם

לעילוי נשמת

ר' שמואל ב"ר יהושוע פאליק ז"ל

נפטר ז' כסלו תשמ"ו

ורעייתו **פייגה בת אלימלך** ע"ה

נפטרה כ"ב חשון תשנ"א

למשפחת ליבוביץ

זכות הפצת הספר ולימוד התורה וזכות כל התנאים,
האמוראים והצדיקים תעמוד להם ולזרעם עד עולם

הקדמת העורך

"ארץ ישראל טהורה ומקוואותיה טהורים". העיסוק בישיבה במים חיים לווה ברצח הנורא של מנהל הישיבה ידידי האהוב הרב מיכאל-מיכי מרק זצ"ל, שחי את חייו מתוך כמיהה לשיבת הטהרה והקדושה לעם ישראל בארץ ישראל. עוד בשלב היסודות של בניין הכיתות, יצק הרב מיכאל-מיכי זצ"ל את יסודותיו של מקווה הטהרה, ואוצרותיו, וכל הזמן שאף לסיימו. זמן קצר לפני הרצח עוד שמעתי ממנו על שאיפה זאת, והוא הוסיף שהשיבה לטהרה היא בעיניו תהליך עמוק של השיבה לקדושת ארץ ישראל בכלל, ולנחלת שבט יהודה בפרט. כמלתא דבדיחותא הוא טען שאם יחפרו בעתיד את יסודות הבתים הראשונים בישוב עתניאל ימצאו בה, כמו שמצאו בסוסיא של שלהי בית שני, מקוואות רבים. לדבריו, בעתניאל – הנמצאת בין גולות עלית לתחתית, בנחלת שבט יהודה, שבה שמרו ביתר חשיבות על הטהרה – אפשר לשאוף לשיבה לחיות שבטהרה, לחיבור למים חיים שבכוחם לתקן את החטא, והמוות. השאיפה לטהרה הייתה מרכזית מאוד מחייו. השלמת המקווה, בניצוחו של מנהל הישיבה ר' רונן כץ שליט"א, דרך גיוס ידידי הישיבה ותלמידיה שבבית הועד ומחוצה לו, ועד להכנסת מים חיים לאוצרות, לוו בשיעורים המוגשים בספר זה, אשר מבארים את הקשר בין הטבילה לבין השיבה לחיים.

השיעורים בספר מבוססים על הלימוד בישיבה בשנת תשע"ז. השיעור החותם של הספר נמסר בחנוכת המקווה בשנת תשע"ח, ביום השנה השני לזכרו של הרב מיכאל מיכי מרק זצ"ל. במלאות שלוש שנים להילקחו יוצא ספר זה לאור.

ח"י השיעורים שלפניכם נערכו על ידי תלמידי הישיבה מתוך שיעוריו של מו"ר הרב רא"ם הכהן שליט"א, ראש ישיבת בית ועד הר חברון. כל השיעורים שנערכו חזרו ולובנו ביחד עם מו"ר הרב רא"ם, ומתוך משא ומתן של תורה כדרכו של בית המדרש.

הספר מחולק לארבעה שערים:

השער הראשון עוסק בנקודת הראשית של הטהרה, מקומם של המים בבריאה, ובו מוצגים שני תפקידים כמעט סותרים של המים: המים המאיימים על האדם

לכולעו, והמים החיים שהאדם תלוי בהם בחייו. מתוך מבט זה נבחן הפסוק היסודי ביותר בדיני מקוואות: "אֶךְ מֵעֵין וְכוּר מְקוּה מַיִם", המתאר את שני מאגרי המים המטהרים – המעיין והמקווה. נבחנת גם השאלה המורכבת כיצד פסוק זה, שנאמר במקורו בהקשר של דיני טומאת מים ולא בדיני הטהרה, מלמד על מקור הטהרה.

השער השני עוסק באופן נרחב בשני מקומות הטבילה: המעיין והמקווה, מתוך עיון מעמיק עד לשורשי ההלכה. שער זה ערוך סביב שתי ההלכות המרכזיות המובאות בדרשת הספרא (תורת־כהנים) המכוננת את דיני המקווה והמעיין – שיעור המים בארבעים סאה, ודיני זוחלים ואשבורן. השער חותם בעיון במחלוקת הראשונים על טבילה בנהרות, על סמך הדברים שהתבהרו במבוא ומתוך הדיון בהבדל בין מעיין למקווה.

השער השלישי עוסק בדרישה לטבול דווקא במים הטבעיים ולא במעשה ידי האדם, שהיא מאפייין מרכזי של הטהרה במי המקווה והמעיין. לכאורה, מוביל עיקרון זה להנחה שגם יצירת המקווה חייבת להיות טבעית, ומכאן מובנת הדרישה שמקווה ייעשה בידי שמים. מאידך גיסא, כבר מפשטי הכתובים ברור שהאדם שותף ביצירת מרחב הטהרה: הוא יכול לחפור וליצור בקרקע את הבור, ובעצם כל מבנה המכיל את המים. עם זאת ברור שאם האדם יוצר את מקום הטהרה וגם ממלא אותו לא יישאר ביסודות המקווה אף שלב טבעי וראשוני המסור "בידי שמים", ולא יהיה זה אלא כלי מלאכותי שאינו שונה מבית מרחץ. ממילא ברור שאין מדובר על שיבה מוחלטת לטבע אלא על שילוב עדין בין מעשה אדם למעשה שמים. בשער זה מתבהרות הדרכים השונות כיצד האדם יוצר דבר שבסופו נחשב למעשה שמים.

השער הרביעי הוא מעין חתימה מעשית, והוא עוסק בטהרה בימינו. השיעור הראשון עוסק בדרכי בניית המקוואות: כיצד ניתן וראוי ליישם את הלכות מקוואות, ולצד זה כיצד ראוי לנהוג ביחס לחומרות ולאזן בין שאיפת עובד ה' להגיע לטהרה לבין שיקולים ציבוריים והשפעה של ההכרעות ההלכה על הכלל. השער חותם בשיעור שעוסק ביחס שבין טהרה לקדושה, ובטהרה שהיא מעבר להסרת הטומאה אלא היא מדרגה בקודש. שיעור זה ניתן כחנוכת המקווה בישיבה.

בהעברת השיעורים מתורה שבעל פה לתורה שבכתב יש עמל רב וגם תהליך של יצירה וליקוט: הבנת הדברים הנאמרים בעל פה, הדיון בהם, ולצידם התביעה לערוך את הדברים לפי הסדר ומתוך המקורות. השיעורים מבוססים על עיון

מעמיק במקורות מתוך התורה שבכתב, דרשות הכתוב בחז"ל, ועיצוב הדינים במקורות התנאיים והאמוראיים, דיוני הראשונים והאחרונים ופסיקת ההלכה. כל זאת בשיפולי גלימתם של גדולי ישראל שדנו וביארו סוגיות אלו, בדרכי הלימוד המקובלות, דור ודור ודורשיו, דור דור ודרכי לימודו.

במלאכת הוצאת הספר עמלו תלמידים רבים בבית הועד ומחוצה לו, ו"מיני ומיניה יתקלס עילאה" בראש העמלים על הוצאת הספר עמד הרב אלחנן שרלו שליט"א שיגע רבות על העריכה הראשונית של כלל המאמרים בספר. כמו כן תודה גדולה מסורה לרב נריה טייץ שליט"א שאסף את החומר הראשוני לספר, ולתלמידים שטרחו על תמלול השיעורים ובראשם ר' אברהם צוראל הי"ו. עבודתם הייתה הבסיס לספר זה. תודה לד"ר דוד צרי הי"ו שעסק בעריכת הלשון ובהגהה. בנוסף אליהם תודה לכל התלמידים שעסקו במלאכה לשם שמים. ויהי רצון שכל העמלים במלאכה יזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, וה' יברך אותם בכל.

ספר זה לא היה בא לעולם ללא חזונו, יוזמתו של עו"ד ר' אריה ליכוביץ הי"ו ותמיכתו הרבה. ר' אריה המריץ את ידי העושים במלאכה ללא לאות, מתוך חזון ששיעורי מו"ר הרב רא"ם יהיו מונגשים בטוב טעם ודעת לכלל לומדי התורה. יהי רצון שהלימוד בספר יעמוד לו ולזכות משפחתו, ויזכה להמשיך לעשות חסד ולפעול להרבצת תורה.

תודה אחרונה לר' רונן כץ מנהל הישיבה, שאהבתו והשקעתו הרבה במכון התורני בישיבה היא הבסיס האיתן למלאכת שמים זו. יהי רצון שיזכה לאריכות ימים ושנים וימשיך בעשייתו הרבה במרץ ובשמחה. ספר זה לא היה יוצא ללא הקמת המכון התורני ע"י מנהלי הישיבה בעבר ותלמידה שמחוץ לכתלים, ושמורה להם תודה גדולה על ההקמה והביסוס של מפעל זה.

אני מתפלל שספר זה יעמוד על שלחנם של מלכים, "מאן מלכי? רבנן", ויעמוד לדורות עומק תורתו של מו"ר הרב רא"ם שליט"א, ויהי רצון שה' יברכהו בשנים מרובות וטובות; שאזכה להמשיך ללמוד מתורתו, וה' יהיה בעזרי ובעזר ביתי להוציא שיעורים, ספרים ומהדורות נוספות.

אלעזר גולדשטיין

סיוון תשע"ט

הקדמת הרב רא"ם שליט"א

ברוך ה' שזכיתי לשבת בבתי מדרש כמעט יובל שנים, וזכיתי להסתופף ולינוק תורה מרבותי, ללמדה לתלמידי, ולזכות היום לאור חוזר מביתא דרבנן.

בתקופה האחרונה זכינו שתלמידי היקר ר' אריה ליבוביץ יצ"ו דחף לעריכה והוצאת השיעורים שהתגלו בבית מדרשינו. תלמידי היקרים הרב אלחנן שרלו והרב אלעזר גולדשטיין שליט"א כתבו ערכו ועיבדו את השיעורים על מסכת מקוואות שנלמדו בזמן קיץ תשע"ח בעיון.

מסכת מקוואות הינה מסכת הלכתית, שלצערנו הרב אין עליה דיון מסודר בתלמוד הבבלי או בתלמוד הירושלמי. אמנם ישנם מדרשי הלכה, שמהווים יסודות לדיון, וכן הרבה סוגיות מפוזרות בש"ס ודיונים בראשונים ובגדולי האחרונים.

בדרך כלל נלמדת מסכת מקוואות בתוכניות הלכה, בגלל הצד המעשי של בנית מקוואות טהרה, ביחוד לטהר אישה לבעלה ולטבילת חסידות לגברים. ברם השיבה לארץ ישראל וחלק מההתכוננות לבניין הבית השלישי מחייבים אותנו להבין שעולם הטהרה שייך הן לגברים והן לנשים לא רק ביחס לחיי האישות אלא גם ביחס לכל כניסה למרחבי הקודש, ובעתיד גם ביחס לאכילה בטהרה של הקודשים ושל חולין הנאכלים על טהרת הקודש.

בשיעורים בישיבה עסקנו בלימוד ההלכות בעיון במקורות התנאים בראשונים ובגדולי האחרונים, ובהתבוננות בגדרי ההלכה לאור ניתוח היסודות הלמדנים.

מעבר לשאלות המעשיות, לימוד מקוואות בעיון הוא חלק מקניין תורה המוביל גם להבנה עמוקה בהיסק ההלכה למעשה. בירור יסודות הסוגיה נותן מבט חדש ושיקולים נוספים הן לפוסק ההלכה והן לכל אדם שרוצה לקיים את המצוות בקדושה ובטהרה.

הספר פותח בניתוח מקורות המים בפרשיות הבריאה, מתוך הפרדה בין שני תפקידים: שימת גבול לאדמה ולאדם, ומקור החיות של האדם. שני תפקידים אלו חוזרים ומתבהרים ביסודות המקווה והמעייץ, תוך התבוננות למדנית בפעולת הטהרה כשיבה אל כוחם הטבעי והמחיה של המים. ניתוח היסודות הלמדניים שבספר מוארים באורם של יסודות אלו.

בס"ד זכינו שבעקבות הלימוד בבית המדרש הושלמה בניית מקווה הטהרה בבית הוועד לע"נ מיכאל מרק הי"ד, בהידור רב על פי כל יסודות ההלכה המבוררים בספר. רבי יהודה הנשיא, חותם התורה שבעל-פה, המייצג את המסורת מסיני, אומר על ידיעותיו: "הרבה תורה למדתי מרבתי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולן".¹ באופן מפתיע מדגיש רבי שהתורה שבידו נבנתה לא רק מתוך מסירה מרבתי, אלא דווקא מתוך בית המדרש: מרבתי, מחבריו, ומעל לכול — מתלמידי. אין ספק שזהו חלק מענוונותו של רבי המתוארת במשנה: "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא".² ענווה זאת נובעת מאמירה עמוקה מאוד על הבנתו של רבי את התפתחותה של תורתו והעמקתה: מתוך בית המדרש, בדיבוק חברים, ומתוך המפגש עם התלמידים.

הרמח"ל הגדיר את השתלשלות העולמות בתור שני מחזורים — "אור ישר" ו"אור חוזר" (קל"ח פתחי חכמה, פתח טז). לאור החוזר שני סוגים: אור חוזר שאין בו יותר מהאור הישר ואור חוזר שיש בו יותר ממה שיש באור הישר. באותו אופן אפשר לתאר את עומק אמירתו של רבי: זכיתי להיות צינור הממשיך את גילוי התורה שבעל-פה שקבלתי מרבתי, בבחינת אור ישר, ולהעביר דרכי את התורה מתלמידי, המחזירים לי את האור החוזר מן הסוג השני.

כעין הבנתו העמוקה של רבי יהודה הנשיא על דרכה של התורה שבעל-פה, עולה גם מן השיח המופלא של ר' יהושע עם תלמידיו: "מה מסמר זה חסר ולא יתר אף דברי תורה חסירין ולא יתירין — תלמוד לומר נטועים, מה נטיעה זו פרה ורבה — אף דברי תורה פריין ורביין".³ דברי תורה פריים ורבים מכוחו של בית המדרש.

1. בבלי מכות י ע"א.

2. משנה סוטה ט, טז.

3. בבלי חגיגה ג ע"ב.

דברי ר' יהושע מתבהרים לאור תפיסתו היסודית את התורה שבעל פה כ"מעייין המתגבר"⁴.

בספר תורת-חיים (פרשת ויגש, ב) מבאר האדמו"ר האמצעי את הדעה ש"ארץ קדמה לשמים" ומלמד שישנו אור חוזר הקודם לאור ישר — בבחינת הרשימו בתורת הרמח"ל.

התורות של בית המדרש הן בבחינת תורות המתגלות בבמת ציבור ומתוך עמידה "לפני ה'". הגמרא בזבחים⁵ מדייקת שכל דבר שתלה הכתוב בעמידה לפני ה' אי אפשר לקיימו בבמת יחיד. וביאר הרב הוטנר⁶ ש"אף על פי שבמקומות עבודה של הקרבת קורבנות הן, מכל מקום דרגא זו דלפני השם משוללת היא מהן". זיקקנו כבר בעבר,⁷ שהעובדה שעמידה לפני ה' אינה קיימת בבמת יחיד, נובעת מכך שאחד מיסודות התגלות השכינה הוא שמעולם לא התגלתה שכינה ליחידים. במת יחיד היא פעולה מנקודת הרצון מול הא-להים הנמצא בשמים, ואילו בבמת ציבור, באמצעות הקורבנות, ניתנת לאדם היכולת להתקשר ולהתקרב לקב"ה בבחינת פנים בפנים.

זיכני הקב"ה להיות משמש בקודש בבתי המדרש קרוב לארבעים שנה, ולנצח על גילוי דבר ה', הן בשיעורים יומיים והן בשיעורים כללים. שיעור כללי שכל רבני בית הוועד ותלמידיו שותפים בו, הוא בבחינת גילוי שכינה בעבודת הקודש, כמעין במת ציבור. עכשיו זכיתי לגילוי תורה מדיבוק חברים בבחינת אור חוזר, שכאמור, פעמים רבות אף קודם לאור ישר, בבחינת ארץ שקדמה לשמים.

לא פשוט להעביר תורה שבעל-פה לכתב. שמחתי שמחה יתירה כשראיתי ועברתי בעיון על האור החוזר שיש בו יותר ממה שיש באור הישר, בעריכה ובעיבוד של הרב אלחנן והרב אלעזר שיש בהם הקשבה והעמקה, ועבודתם היא בבחינת חכמה ולא רק מלאכה.

4. כפי שהראנו עוד בשיעור 2, לקמן עמ' 19.

5. קיט ע"ב.

6. פחד יצחק, יום הכיפורים, מאמר ב.

7. דרך שער העליון פרק יג (שעתיד לצאת מחדש בקרוב בתוך סדרת שיעורים זאת), ובשו"ת בדי הארון אורח חיים עמ' 230.

אני מודה מעומק הלב לר' דוד צרי שהשלים את מלאכת ההגהה והעריכה הלשונית על מנת שהשיעורים יצאו כסולת נקיה.

תודה לתלמידי היקר ר' אריה ליבוביץ, שבזכותו עתה יוצאים שלושה כרכים, ובתלתא הווי חזקה.

תודה לר' רונן כץ, מנהל הישיבה, שטורח יום ולילה בגשמיות ורוחניות מתוך לב חם ומתוך שותפות מלאה עם התלמידים והר"מים.

אני מתפלל לריבונו של עולם שיסייע בדינו להוציא לאור את כל התחומים של ששת הסדרים של התורה שבעל-פה המתגלים בשיעורים בבית הוועד, כדי שהתורה שבעל-פה תמשיך לפרות ולרבות. בכך נכין את תורתו של משיח, כדברי מדרש קהלת רבה (פרשה יא): "כי אם שנים הרבה — ישמח בשמחת התורה, ויזכור את ימי החשך — אלו ימי הרעה, כי הרבה יהיו — תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח".

מתוך הודאה גדולה על העבר ותפילה לעתיד

בברכת כהן באהבה

הלומד מתלמידיו יותר מכולם

שליח בית הוועד

רא"ם הכהן

תוכן העניינים

הקדמת העורך
הקדמת הרב רא"ם שליט"א

שער א: שיעורי מבוא

שיעור 1 | המים: מהבריאה ועד המבול

3	פתיחה
4	המים בבראשית א' – הפרדה והיקוות
6	המים בבראשית ב' – חיות מלמטה ומלמעלה
7	המבול – תיקון עולם במקווה הימים
10	סיכום

שיעור 2 | "אך מעין ובור מקוה מים"

11	פתיחה
12	שני מקורות מים המטהרים
13	"זו למעלה מזו"
14	ההבדל מהותי ולא דרגאי בין מעיין למקווה
18	משמעות ההבדל המהותי בין בור למעיין

שיעור 3 | דרך הלימוד מהלכות טומאת משקין לדרך הטהרה במקווה ובמעיין

21	פתיחה
22	"ורחץ במים"
23	פירוש הפשט של הפסוקים בפרשת שמיני
24	מעיין ומקווה כמטהרים
31	תפקידם הכפול של המים
34	סיכום

שער ב: בין מעיין למקווה — זוחלין וכלשהו

שיעור 4 | ארבעים סאה במקווה (1) — חלק עצמותי בדיני המקווה או חלק ממעשה הטבילה

- 41 פתיחה
- 42 שתי קריאות בספרא
- 44 משנת מקוואות
- 48 הסבר הספרא זבים לאור ההבחנה המהותית
- 52 סיכום

שיעור 5 | ארבעים סאה במקווה (2) — תוקף הדין ומשמעותו

- 55 פתיחה
- 56 הבבלי — "שיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה"
- 59 שיטת הרמב"ם — דין ארבעים סאה מהותי למקווה הן לאדם והן לכלים
- 61 שיטת הראב"ד והרשב"א — דין ארבעים סאה לאדם מדאורייתא ולכלים מדרבנן
- 64 שיטת בעלי התוספות — שיעור ארבעים סאה הוא רק דין מדיני רחיצה
- 69 סיכום

שיעור 6 | האם צריך ארבעים סאה מים במעיין לטבילת אדם?

- 71 פתיחה
- 72 מחלוקת הראשונים לגבי שיעור ארבעים סאה במעיין לאדם
- 77 שיטת רבינו משולם — במעיין מועילה טבילה לחצאין
- 79 שיטת הסמ"ק — בטבילת כלי גויים צריך גם במעיין שיעור ארבעים סאה
- 81 סיכום

שיעור 7 | יסודות זוחלין ואשבורן

- 83 פתיחה
- 84 האם פסול הזחילה במקווה נובע ממהות המקווה ומביטול שם המקווה?
- 86 היחס בין דין זחילה לדין ארבעים סאה
- 88 האם מעיין מטהר רק בזוחלין?
- 91 האם דין זוחלין הוא דאורייתא?
- 93 סיכום

שיעור 8 | האם קיים מצב ביניים בין מעיין ומקווה? – דין הוספת מים שאובים למעיין

- 95 פתיחה
- 97 "מעין שמימו מועטים ורבו עליו מים שאובין"
- 97 "מעין שהוא משוך כנדל"
- 98 שיטת הרמב"ם – אפשר להפריד בין יסוד הזחילה ליסוד שיעור המים
- 99 שיטת הר"ש – מעין מטהר בזחלין רק אם טבעו להיות זוחל
- 101 שיטת הר"ן – אין מקרי ביניים
- 102 סיכום

שיעור 9 | מהות דין זוחלין במעיין לאור דין "גל שנתלש"

- 105 פתיחה
- 107 האם גל הוא מעיין או מקווה?
- 110 ר' חיים – כלשהו תלוי בחיבור לעצם המעיין, וזחילה להגדרת המים
- 112 מעיין שהמשיכו לבריכה
- 115 סיכום

שיעור 10 | גדר הזחילה

- 117 פתיחה
- 118 דין "חרדלית של גשמים"
- 119 דין "נוטפין שעשאן זוחלין"
- 120 שיטת המרדכי – כל יציאת מים נחשבת לזחילה
- 121 שיטת הרא"ש והרמב"ם – זחילה נבחנת רק בתוצאה האם תישארנה מ' סאה בסוף
- 123 שיטת הרשב"א – יש לחלק בין זחילה הנראית לבין חלחול טבעי בקרקע
- 124 שיטת השו"ע לפסוק הן כרשב"א והן כרא"ש
- 126 סיכום

שיעור 11 | טבילה בנהרות – בין נהרות בראשית לנהרות הניזונים מגשמים

- 129 פתיחה
- 131 דין חרדלית של גשמים
- 132 הסוגיה בבבלי – נהר פרת בגן עדן ונהר פרת במציאות
- 136 מחלוקת הראשונים על טבילה בנהרות
- 142 פסיקת השלחן-ערוך והתגלות המגיד
- 144 הזיקה לנהרות גן עדן והנהגת עם ישראל למעשה לפי המגיד מישרים

שער ג: בידי שמים ותפיסת אדם

שיעור 12 | "דין שאובים" דאורייתא או דרבנן?

- 151 פתיחה
- 152 ספרא — בידי שמים ולא ימלא בכתפו
- 153 משנה ותוספתא — מתי אומרים שספק מים שאובים לקולא?
- 155 סוגיות הבבלי "שאיבה" — דמדרבנן היא"
- 156 שיטות הראשונים בהגדרת הדין מהתורה ומדרבנן
- 156 שיטת רש"י רשב"ם ור"ת — מקווה השאוב מתחילתו פסול מדאורייתא
- 159 שיטת ר"י — יסוד דין שאובים במקווה רק מדרבנן והדרשה בספרא היא אסמכתא
- 162 שיטת הרמב"ם — יסוד דין שאובים במקווה הוא בדרשה מדברי סופרים
- 164 שיטות ביניים ומשמעותן להגדרת "בידי שמים"
- 166 סיכום

שיעור 13 | גדר השאיבה — שאיבה בכלי ושאיבה על ידי אדם

- 169 פתיחה
- 170 כלי ללא אדם — קנקנים שהיו בראש הגג — תפיסת ידי אדם המותרת והאסורה
- 176 שאיבה תלויה כולה במעשה האדם ואין צורך בכלי
- 180 סיכום

שיעור 14 | שיעור המים השאובים הפוסלים את המקווה

- 181 פתיחה
- 182 הלל שמאי ועדות משמעיה ואבטליון
- 183 ביאור הראב"ד — הכול נלמד מהגדרת שיעור חשוב
- 185 בין שמאי לחכמים, תשעה קבין ושלושה לוגין — רחיצה ונקיון
- 188 מחלוקת רבי אליעזר וחכמים
- 189 סיכום

שיעור 15 | המשכה — 'טיהור' המים או מצב ביניים שאינו פוסל?

- 191 פתיחה
- 193 הבבלי בתמורה — מחלוקת אמוראים האם מקווה שהמשיכו כולו כשר
- 194 שיטת הרי"ף והר"ש — שאובה שהמשיכוהו כולה כשרה כי שאובים מדרבנן

שיטת הרמב"ם

- 197 — המשכה במיעוט איננה "מעשה אדם" והיא מועילה רק בצירוף רוב מי גשמים
- 199 שיטת הר"ן בשאלתות — המשכה כשרה רק במיעוט שכן הלכה כראב"י
- שיטת סמ"ג בשאלתות
- 201 — המשכה מבטלת את הפסול אך צריך בנוסף ארבעים סאה מים כשרים
- 202 משמעויות להבנת דין המשכה כ"מצב ביניים" בין מים טבעיים למים שאובים
- 207 סיכום

שיעור 16 | "עירוב מקוואות" ו"טהרת מקוואות" — משמעות ההשקה בין מקוואות

- 209 פתיחה
- 211 טהרת מקוואות, עירוב מקוואות וחיבור מקוואות
- 217 ר' חיים מברסק — עירוב מקוואות וחיבור מקוואות
- 219 השקה מטהרת — האם נקב ההשקה צריך להיות פתוח תמיד?
- 222 "חומרת הראב"ד" שנתן סאה ונטל סאה נפסל ברוב, וטהרת מים שאובים
- 226 נשיקה והשקה
- 227 סיכום

שער ד: מקוואות בימינו

שיעור 17 | מקווה זריעה ומקווה השקה — שיקולי פסיקה וההנהגה להחמיר בעירוב מקוואות בימינו

- 231 פתיחה
- 234 אוצר זריעה ואוצר השקה — הסקירה ההיסטורית של הגרי"מ טוקצ'ינסקי
- 237 מקווה חב"ד ומקווה סאטמר
- 241 היחס העקרוני לחומרות

שיעור 18 | הטהרה כהתקדשות — הטהרה הפנימית שאיננה נובעת מהטומאה

- 251 פתיחה
- 252 קידוש הידיים והרגלים בכיור כההליך של התקדשות
- 255 קידוש ידיים והרגליים ובגדי הכהונה: תוכו כברו
- 260 הטהרה והקדושה ביום הכיפורים
- 264 סדר המשנה — מעגל חוזר של טהרה וקדושה תמידיים